

(רמ"ה, מובא בריטב"א. ומשמע בדבריו שלענין שהיה נקבים הוא מדרבנן, וכנראה מחלק בין שיקוף דאכילה לשאר ענינים. וכן נקטו הפוסקים שהמלמד תורה לרבים או דורש ובתוך כך נצרך לנקביו, יכול לשהות עצמו מפני כבוד הבריות מפני שהוא איסור דרבנן [מובא במשנ"ב צב סק"ז. ואעפ"י שגם איסור תורה בשוא"ת נדחה מפני כבוד הבריות, זה רק בבזיון מרובה כמוש"כ הפוסקים, אבל בכגון זה שמפסיק באמצע דרשתו אינו נדחה אלא איסור דרבנן (כן נראה). עוד בדין לימוד תורה כשנצרך לנקביו – ע' בשו"ת אור לציון ח"ב ז, טו בהערה]. וכשיטת הרמ"ה נראה גם ביראים עג, ובסמ"ק ל"ת קמח). וי"א שאינו אלא מדרבנן, וקרא – אסמכתא בעלמא הוא (כן הביא הריטב"א בשם 'כל המפרשים' וכ"כ המאירי וב'זוהר הרקיע' קצד).

וע"ע: בית יוסף וט"ז יו"ד קטז; תבואות שור ומשבצות זהב יו"ד יג.

ובהגדרת דבר המאוס והמשוקץ, כתב בספר פרי חדש (קטז,א): דברים המוזכרים בפירוש כמאוסים, וכן הם אצל כל העולם – אסורים גם למי שאינו מואס בהם, שבטלה דעתו. ואולם דברים שאין הכל מואסים בהם, מותרים למי שאינו מואס. מאידך, דבר שהוא מאוס רק לו – יש להזהר בדבר, הגם שכולי עלמא אינם מואסים, שאין אומרים 'בטלה דעתו' לקולא. (ע"ע פרטים נוספים ב'בירור הלכה' כאן).

'אפילו שנים והוא... אפילו אחד והוא' – הריטב"א פרש [דלא כהתוס'] ש'אפילו' אינו בא להשמיענו חידוש בהלכה, אלא החידוש על עצם מציאות נמלים גדולים כל כך ששלשה או אפילו שנים מהם מהווים גודל כזית.

*

'המשהה את נקביו עובר משום לא תשקצו' –

אמר הרב הקדוש רבינו יחיאל מיכל מזלאטשוב ז"ל, שיש כח להטומאה הבאה מהעצירות, כי פוגם מאד, וביותר נשמה דקה הוא פוגם ביותר. גם הבעש"ט עשה לו פעולות ואמר שהכל בא מן עצירות – על כן יראה שיהיה משולשל תמיד, ולא יאכל אלא אם כן היה לו נקיות מן האכילה הראשונה (צרור החיים ד. מובא בבעש"ט עה"ת ס"פ קדושים).

דף יז

'כיון דטריחא ליה מילתא לא מפריש' – הגר"א גרס 'כיון דסניא להו מילתא...'. – כלומר, יותר נוח בעיני עם הארץ למכור טבל מאשר להפריש מעשר עני ולגזול אחר כך ממון עניים (ע' מנחת שלמה נג, עמ' רסב).

ולגרסת 'טריחא' – יש לצדד להוכיח מכאן שצריך למדוד ולדעת כמה היא הכמות שמפריש ואין די באמירת 'עשירית מן הפירות בדרומו' וכדומה, שאם די בכך הלא אין כאן שום טריחה (ע' מנחת שלמה שם בעמ' רסג. וכן בספרו מעדני ארץ שביעית – קונט' לאפרושי מאיסורא, ו). אך יש מקום לפרש שעם הארץ לפי דעתו סבור שאין מועילה קריאת שם גרידא אלא צריך הפרשה ממש, ולכך טריחא ליה (כן הביא שם משו"ת מהרי"ט ח"א כה. וכן נקט לעיקר הגר"מ חרל"פ זצ"ל, בסוף הערותיו ל'מעדני ארץ' שנדפסו בריש הספר, ע"ש. וגם מסקנת הגר"ש זצ"ל (ע"ש ובח"ג קלט) להתיר כל שקובע כעת מקום מסוים למעשר. ורק כאשר אין קביעת מקום, כגון שקורא שם על מה שיפריש בעתיד, אין מועיל כאשר אינו יודע באיזו כמות מדובר. ע"ע בענין זה ביוסף דעת קדושין כו:).

רבי שמעון אומר: כל שהוא למכות, לא אמרו כזית אלא לענין קרבן – רש"י כתב שהלכה למשה מסיני היא. [נכבר חקרו האחרונים האם ההלכה באה להחמיר, לחייבו מלקות בכלשהו הגם שאין כאן 'אכילה', או להפך, מדין תורה שם 'אכילה' בכלשהו לדעת ר' שמעון, וההלכה מגבילה לענין חיוב קרבן שאינו חייב בפחות מכזית. ויתכן נפ"מ בשאלה זו כיצד הדין לענין אכילה במצוות לר' שמעון. ואולם בשו"ת מהרי"ל (החדשות, נב) מבואר שלענין מצוות אין חשיבות 'בריה' מועילה להחשב 'אכילה' אף לרבי שמעון. וצ"ב].

ויש שנתן טעם לחילוק שבין מכות לקרבן: האוכל במזיד, עונשו על המרד בצוואת התורה, וגם כשאוכל כלשהו מרדו מרובה וראוי לעונש, אבל שוגג שכפרתו על המכשול שאכל חלב, צריך שיעור חשוב. (כן פרש בחזון איש (חו"מ כג) את דברי רבנו מאיר המובאים בריטב"א כאן. ואולם נראה מדברי האחרונים שהבינו את מה שכתב הריטב"א 'שלא' שמעון חייב בכל שהו מלקות משום 'אחשיביה' – כפשוטם של דברים. ובוהו פרשו שבתערובת עם התר אין שייך 'אחשיביה' ואפשר שר' שמעון מודה שפטור. וע' במובא בקהלות יעקב (שבועות טז) בשם החת"ס ובית הלוי. וע' בספר בית ישי (כג) טעם אחר. והאריך עוד בכל הענין.

וחכם אחד העיר שתואם הדבר עם שיטתו הכללית של ר' שמעון דאזיל בתר כוונה (ע' במובא בסוטה ח), ולכך משום 'אחשיביה' מחייב בכל שהו).

ויש מי שפרש טעם החילוק בין מלקות לקרבן, משום שהקרבן בא במקום שיש כרת במזיד, ואין כרת בפחות מכזית כמו שכתבו התוס' בשבועות כא: (עפ"י שפ"א פסחים לב:).

'... אבל חכמים אומרים: בכורים הנחה מעכבת בהן, קריאה אין מעכבת בהן – היה נראה לדייק מן הלשון שההנחה קודמת לקריאה. וכן כתב הריטב"א (להלן יט): במפורש, שמניח קודם שקורא. ואולם מהמשנה בבכורים (ג,ו) נראה מבואר להפך, וכן פסק הרמב"ם.

(וכבר עמדו האחרונים כיצד יפרש הריטב"א את המשנה. ע' בערוך לנר להלן יח. ובחדושים ובאורים שם ע"ב. ולדברי הגר"א אליבא דתנא דספרי, קיימות שתי הנחות. ע"ע שנות אליהו ותירו"ט בכורים שם. וע"ע תוס' סוכה מז).

ונדבתיך – זו תודה ושלמים... ונדרריך – זו עולה – תודה ושלמים סתמן נדבה שאין בה אחריות, ועולה – סתמה באחריות, כמו שאמרו בזבחים (ד): על הכתוב לכפר עליו [הכתוב גבי עולה] – כמאן דטעון ליה אכתפיה' (ריטב"א).

(ע"ב) 'אמר רבא: דילידא אימיה כר' שמעון – תיליד, ואי לא – לא תיליד' – כתב הריטב"א: 'ולא גרסינן 'ואי לא לא תלד' – כי הרבה יש למטה מר' שמעון שטוב להם להוליד' (וכן הגרסא

בילקוט שמעוני – ראה, תתפג. הערת המהדיר לריטב"א).

יש לומר שמשמיענו בזאת כמה שאמרו (בברכות ג). הרחב פיך ואמלאהו – ההוא בדברי תורה כתיב' [= לשאול כל תאותך. רש"י], שאף על פי ששאר מילי דעלמא ראוי לבקש עליהם בצניעות כעני בפתח, בתורה ראוי לבקש כל תשוקתו, וכשראה והשיג רבא גדולתו של ר' שמעון בתורה, אמר לבקש כיוצא בה (עפ"י ברכת אברהם).

א. בענין חשיבות תפילת ההורים על הצלחת בניהם בתורה, במדות ובמעשים טובים – ע' תנא דבי אליהו יח; ילק"ש תהלים תשכט; רבנו בחיי יתרו; ספר חרדים טז; של"ה שער האותיות 'דרך ארץ'; עטרת זקנים או"ח מז, א ומשנה ברורה שם סק"א וסק"י וסי' קכב סק"ח.

ב. ע' בתשובת רשב"ץ (ח"ג לו ד"ה עוד כתבת אע"פ) שהשתמש בביטוי זה כלפי הרמב"ם.

'אדרבה, מעשר חמור שכן טעונו כסף צורה' – שלא כתורה ושלמים שאם נפל בהם מום, פודם בשאר דברים ואין צריך 'כסף צורה' דוקא (מפרשים. וע' חדושים ובאורים).

'וכלו חמירי מעולה, דאית בהו שתי אכילות' – אף על פי שהיא עצמה קולא, שהרי אמרנו שעולה חמורה לפי שכולה כליל – אכן פירכא זו אינה בתורת חומרא אלא מתורת טעם נגעו בה, היות ויש בכלל אכילת אדם, ראוי לתת בהן הגבלות מסוימות, כגון חוץ לחומה ולקלעים או קודם זריקה, אבל עולה שאינה ראויה כלל לאכילה, אפשר שאין בה אותם איסורים והגבלות (עפ"י ריטב"א).

'וכי מזהירין מן הדין... איסורא בעלמא' – מבואר כאן שהכלל 'אין מזהירין מן הדין' לא נאמר אלא לענין שאין מזהירין אזהרה שיש בה עונש, אבל אזהרת לאו בעלמא – מזהירין (ע"ע: שו"ת אגרות משה – קדשים טו, א; יו"ד ח"א רד).

ועוד מבואר שאפילו ידענו שאסור הדבר באזהרת 'עשה', אין מזהירין מן הדין באזהרת 'לאו' לענין מלקות, אלא צריך שיכתב 'לאו' במפורש. שהרי כאן הלא קיים 'עשה' בכל אלו, כמו שפרש רש"י. [וכבר הקשה מכאן הרא"ם (מובא בשער המלך מאכלות אסורות ב, ב. וע"ע דברי אמת לאוין, עמ' פג) על דברי משנה למלך (שם) שדבר הנאסר בלאו-הבא-מכלל-עשה, ניתן להזהירו מן הדין. ובספר אילת השחר תרץ שלא אמר המשל"מ רק במקום שה'עשה' מהוה גילוי שבאמת אין זה 'קל וחומר' רגיל רק גילוי מלתא בעלמא. ע"ש].

ואמנם צריך באור מה נפ"מ בין אם מזהיר משום 'עשה' או מאזהרת לאו מן הדין, כאשר אינו לוקה. ושמו אין כאן אלא תוספת חומרא. ויתכן שיש בדבר נפקותא לכמה הלכות. ע"ע כיו"ב במובא ביוסף דנת בב"מ צד.

'איסורא בעלמא' – ולשון 'ילקה' שנקט – הכוונה שלוקה בעונש שעבר על אזהרת לאו, אך לא מלקות בידי אדם (ריטב"א).

דף יח

'אלא קרא יתירא הוא... ליחודי להו לאוי לכל חד וחד' – ע' רש"י ותוספות באריכות. (וראה סיכומי השיטות בקיצור, בשאלות ותשובות לסיכום).

וברמב"ן ובריטב"א (וע' גם בפני יהושע) מבואר שעיקר הדרש מבוסס על הק"ש של המנויים בכתוב להדדי, ויתור הכתוב מלמד דין מיוחד בכל אחד, וממנו למד ר' שמעון על השאר.

[ובעצם פשוט הדבר שכל הדינים הללו שדרש רבי שמעון הם דרגות שונות של 'בשעריך' – כלומר, יציאה חוץ לגבולות הראויים לקדש, כל אחד לפי מה שהוא – אם מבחינת המקום (חוץ לחומה / לקלעים. וכן עולה בפנים הרי היא נחשבת 'חוץ' לגבי המזבח); אם מבחינת הזמן (כלומר לפני דבר המתיר, כגון בכורים קודם קריאה, ובשר קודם זריקת הדם – שעדיין לא נכנס לזמנו הראוי); אם בנפש (זר בקדשים, וכן כהן בעולה, הוא חיצוני ומרוחק כמו שערי ישראל לגבי ירושלים). נמצא שאין כאן גדר של 'אם אינו ענין' הרגיל, אלא בא הכתוב מעיקרו ללמד שיש לאסור בכל אחד ואחד את ה'חיצוניות' המיוחדת לו.

ישם לב שיש בדרש זה סדר ומבנה משוכלל – הולך בדירוג משני הקצוות אל האמצע (א-ה-ב-ג-ד). ודוק! מחכם אחד].

זר שאכל מן העולה לפני זריקה חוץ לחומה, לרבי שמעון – לוקה חמש' – מבואר שיטתו לאו

ב. פירות דמאי, אין צריך להפריש ולהוציא מהם מעשר עני, שהרי ספק ממון הוא ומותר לזרים. ואולם לדברי חכמים צריך לקרוא לו שם, שעמי הארצות חשודים על הפרשת מעשר עני. ורבי אליעזר אומר אין צריך לקרוא לו שם, שלא נחשדו עמי הארץ על כך. הלכה כחכמים (ע' רמב"ם מעשר ט ובנו"כ).

דף יז

מ. מהו השיעור המנימלי של אכילת איסור לענין חיובי מלקות וקרבת?

לדברי רבי שמעון כפי שהביאו מהברייתא, וכן אמר רבי ירמיה בשיטתו: האוכל איסור בכל שהו – לוקה, ולא אמרו 'כזית' אלא לענין קרבן. (והלכה למשה מסיני היא. רש"י. וע' ריטב"א). וריש לקיש אמר: לא חיוב רבי שמעון אלא בחטה שהיא בריה שלמה, ולא בקמח. אין חיוב כרת בפחות מכזית אפילו לרבי שמעון (עתוס' שבועות כא: ד"ה ולא). ואולם מיתה בידי שמים משמע מפשט הסוגיא שיש בכל שהוא, וכן משמע מרש"י ותוס' בשבועות (עפ"י שפת אמת פסחים לב: והביא כן מקהלת יעקב ועוד). לדברי חכמים אין חיוב מלקות בפחות מכזית, מלבד בדבר שהוא שלם כברייתו והיתה בו נשמה – לוקה אף בפחות מכזית. הוכיחו התוס' שהוא הדין בכל איסור שאילו ייחתך יאבד שמו ממנו, מחייבים עליו חכמים כברייתו אפילו בפחות מכזית, כגון גיד הנשה. הלכה כחכמים (יר"ד ק,א).

מא. אלו קולות וחומרות יש בכל אחד מן המנויים להלן ביחס לבן זוגו?

- א. מעשר שני וביכורים.
 - ב. מעשר שני כלפי תודה ושלמים.
 - ג. תודה ושלמים כלפי בכור בהמה טהורה.
 - ד. בכור כלפי חטאת ואשם.
 - ה. חטאת ואשם כלפי עולה.
- א. מעשר שני מותר לזרים (= ישראל) וביכורים אסורים. [ועוד קולות אחרות: טמא האוכלו בלאו ולא במיתה, אינו טעון הערב שמש ולא רחיצת ידים, ואינו נוהג בכל השנים, ויש לו פדיון, ולדברי רבי מאיר – המעשר ממנו, ובטל ברוב, משא"כ ביכורים שהם כתרומה. עפ"י יבמות עג.] מעשר שני אסור לאונן והביכורים מותרים [כרבי שמעון שהשוה ביכורים לתרומה. ולדבריו ישנן חומרות נוספות במעשר שאינן בביכורים; טעון ביעור, ואסור לבערו בטומאה, והאוכל בטומאה לוקה (עפ"י יבמות שם). חומרות נוספות: המעשר אוסר את הפירות כל עוד לא הופרש, ויש לו שיעור, והוא בכל הפירות, ונוהג שלא בפני הבית – משא"כ ביכורים (בכורים ב,ג. ע"ש)].

ב. מעשר שני אינו טעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח, ותודה ושלמים טעונים. מעש"ש טעון כסף צורה לפדיונו, משא"כ תודה ושלמים.

ג. תודה ושלמים אינם קדושים מרחם כבכור.
תודה ושלמים טעונים סמיכה ונכסים ותנופת חזה ושוק, משא"כ הבכור.

ד. הבכור – קדשים קלים, ואילו חטאת ואשם – קדשי קדשים הם.
הבכור קדושתו מרחם, שלא כחטאת ואשם.

ה. חטאת ואשם אינם עולים כליל למזבח, והעולה – כליל.
חטאת ואשם יש בהם חומר לפי שהם מכפרים, שלא כעולה. [ועוד, יש בהן שתי אכילות שלא כעולה.
ואולם נראה שאין זו חומרא אלא טעם שיש בו לפרוך הלימוד הנידון כאן. ע' ריטב"א].

מב. האם עונשים ומזהירים מן הדין?

מבואר בגמרא שאין מזהירים מן הדין לדברי הכל, הגם שישנן דעות שעונשים מן הדין [כאשר האזהרה
כבר מפורשת או ידועה. עתוס' יד. ד"ה ואידך].

מבואר בסוגיא ש'איסורא בעלמא' למדים מן הדין לדברי הכל [והיא נחשבת אזהרת 'לאו'. עתוס'], ורק
לענין הענשה צריך אזהרה מפורשת [או נלמדת בגזרה שוה וכד'], ואין די באזהרה מן הדין.

א. 'עונשין מן הדין' – היא דעת רבי יצחק (ע' בכריתות ג), וכן דעת רבי שמעון ורבי אלעזר בנו
(בסנהדרין עד). וכן אמר אביי (שם נד). ואפשר שלא אמר אלא בכגון דבר חמור שהוא בא מכת הקל
ונכלל בו (ע' ערוך לנר שם). וכן רבי יצחק, אפשר שלא אמר אלא בגילוי מלתא בעלמא (ע' בחדושי הנצי"ב
כריתות ג).

ואולם רבא (בסנהדרין שם) נקט שאין עונשים מן הדין, וכן סתמא דגמרא בכמה מקומות.
ב. בגמרא במסכת זבחים (קו:) משמע שאף על פי שהעונש מפורש, אין ללמוד אזהרה מן הדין.
[וכבר הקשו האחרונים על דברי הרמב"ם (בספר המצוות שרש יד) שכתב להפך. ויש מפרשים
שדבריו נאמרו רק בלאו הניתן לאזהרת מיתת בית דין שאין לוקים עליו, והרי האזהרה שאנו
באים ללמדה אינה מוסיפה שום עונש, אבל במקום שלוקים, שאז האזהרה נצרכת לחייב
מלקות – בזה אין לנו ללמוד אזהרה מן הדין. עפ"י דברי אמת קונטרס בענין לאוין].

דפים יז – יח

מג. מה דינן וחיובן של האכילות האסורות דלהלן?

- א. האוכל ביכורים עד שלא קרא עליהם מקרא ביכורים.
- ב. האוכל קדשים קלים חוץ לחומה.
- ג. האוכל קדשי קדשים חוץ לקלעים.
- ד. האוכל מבשר הקרבן קודם זריקת דמו.
- ה. זר האוכל מקרבן בכור ומקדשי קדשים.
- ו. האוכל מבשר העולה.
- ז. האוכל מבשר קדשים שנפסלו.
- ח. זר שאכל עולה לפני זריקה חוץ לחומה.

א. כהן האוכל ביכורים קודם קריאה; לסתם משנתנו – הרי זה לוקה, וכרבי שמעון שאמר קריאה מעכבת, כדלהלן. וכן דעת רבי עקיבא (רבה בר בר חנה ארז"ח). אבל חכמים אומרים: אין קריאה מעכבת [אלא הנחה].

ב-ג. תנן, האוכל קדשי חוץ לקלעים, קדשים קלים חוץ לחומה – לוקה (לא תוכל לאכל בשעריך... ובכרת – זה הבכור) בקרד וצאנך (חטאת ואשם) וכל נדריך... (עולה) ונדבתיך (תודה ושלמים). לפרש"י, אינו לוקה משום הכתוב הנזכר, מפני שהוא בא למלקות על דבר אחר, אלא לוקה משום ובשר בשדה טרפה לא תאכלו – כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נאסר. ודוקא בבשר הראוי לאכילה לפניו ממחיצתו, אבל כגון עולה שאינה נאכלת, אינו לוקה משום 'וצא'.

ד. האוכל מבשר הקרבן קודם זריקת דמו – לדברי רבי שמעון אסור (ולוקה על כך. רש"י) משום יתור הכתוב באזהרת לא תוכל לאכל... (וזאת מלבד 'עשה' שיש בו, ודם זבחך ישפך – והבשר תאכל. רש"י).

ה. זר האוכל מבשר הבכור ומחטאת ואשם – מלבד העשה שיש בו (אך בכור שור... ובשרם יהיה לך... רש"י) לוקה (כן דרש רבי שמעון מיתור הכתוב דלא תוכל לאכל...). לפרש"י אי אפשר ללמוד משם מלקות [רק איסור] אלא לוקה רק משום וזר לא יאכל כי קדש הם. ודוקא בקרבנות הנאכלים לכהנים [שכן כתוב בראש הכתוב ואכלו אתם אשר פפר בהם] אבל לא בעולה שאינה נאכלת. ומאותו טעם אין לוקה משום זרות אלא לאחר זריקה (רב גידל אמר רב).

ו. האוכל מבשר העולה, מלבד אזהרת עשה שיש בו (והקטיר כהן את הכל. ערש"י), יש בו איסור ('לאו'. עתוס' יח רע"ב) לדברי רבי שמעון מיתור הכתוב דלא תוכל לאכל... (אבל אינו לוקה משום כך, לפרש"י). ולמסקנת הגמרא לוקה משום כליל תהיה לא תאכל, כדברי רבי אליעזר.

ז. האוכל מקודש שנפסל – עובר ב'לא תעשה' (שנאמר בנותר לא יאכל כי קדש הוא – כל שבקדש פסול נאסר. רבי אליעזר). ואין לוקים על לאו זה, משום שהוא 'לאו שבכללות' (פסחים כד; תוס'). הרמב"ם (פסולי המוקדשין יח, ג ע"פ הספרי. וע' גם בספר החינוך קמז) כתב שלוקים על אכילת קדשים פסולים משום לא תאכל כל תועבה – כל שתעבתי לך. ויש אומרים שזה רק בפסולים שחלו על כללות הקרבן, אבל בכגון בשר שנשטא – לא (ע' אור שמח פסוה"מ יח; כתבי הגר"י ז' זבחים לד; חדושי ר' שמואל פסחים כד). ע"ע פסחים כד.

ח. רבא אמר שלדברי רבי שמעון, זר שאכל עולה לפני זריקה חוץ לחומה – לוקה חמש מלקיות: משום חוץ לחומה (בק"ו ממעשר), משום חוץ לקלעים (בק"ו מחטאת ואשם), משום אכילה קודם זריקת הדם (ק"ו מתודה ושלמים), משום זרות (ק"ו מבכור), ומשום איסור מיוחד לאכילת עולה. לפרוש רש"י ועוד ראשונים, לפי המסקנא אינו לוקה חמש ממש, לפי שאין מזהירין מן הדין, אלא לוקה רק משום אכילה קודם זריקה (כ"נ מרד"ה הכי גרסינן). ולפרוש הר"י (וכ"ה ברמב"ן ובריטב"א) – לוקה לרבי שמעון חמש. ושיטה נוספת בתוס' שלפי המסקנא לוקה משום 'חוץ לחומה' ומשום איסור אכילת עולה [וכן בכל קרבן וקרבן, לוקה משום 'חוץ לחומה' ומשום האיסור שנתחדש בו עצמו]. יש אומרים שכל זה אמור רק לשיטת ר' שמעון אבל הלכה כחכמים ואינו לוקה אלא משום אכילה חוץ לחומה (ע' יראים פב ועוד).